

**Uçar, Erdem (2013), Uygurca Altun Yaruk Sudur
IX. Tegziñç, 金光明最勝王經卷第九, Diplomatik
Neşir Usûlüyle Yayını. Tercüme, Açıklamalar ve
Dizin, Dinozor Kitabevi, İzmir, 313 s.
ISBN: 978-605-63726-0-5**

Hüseyin Yıldız*

Yüksek lisans tezini Klasik Türkmen edebiyatı şahsiyetlerinden *Annagılç Meteci* (1824-1884)'nin şiirleri üzerine hazırlayan Erdem Uçar, doktora Eski Uygurca metinlerinden Altun Yaruk'un beşinci kitabını incelemiştir.

Uçar, Erdem (2003), *Annagılç Meteci'nin* bütün şiirleri (giriş -inceleme-
metin ve sözlük), Dan.: Doç. Dr. Zeki Kaymaz, Ege Üniversitesi, İzmir.

Uçar, Erdem (2009), *Altun Yaruk Sudur; V. Kitap, Berlin Koleksiyonundaki
fragmanların transliterasyonu ve transkripsiyonu açıklamalar ve dizin*,
Dan.: Prof. Dr. Zeki Kaymaz, Ege Üniversitesi, İzmir.

Burada tanıtacağımız ve Eski Uygurca Altun Yaruk'un dokuzuncu kitabını ele alan bu eser; doktora sürecinden itibaren Eski Uygurca alanında çalışmalar yapan Uçar'ın ilk kitabı olma özelliğini taşıyor. Altı bölümde tertip edilen eserin *Giriş* bölümü, Altun Yaruk'u genel hatlarıyla tanıtan, orijinal nüsha ve dokuzuncu bölümün içeriği hakkında bilgiler veren, çeşitli versiyonlar arasındaki farkları işleyen ve neşirde takip edilen yöntemi açıklayan; kısmen genel, ama aslında önemli bilgilerden oluşmaktadır. Bu bölümde verilen bilgilere göre, Altun Yaruk'un dokuzuncu kitabı hakkında Simone-Christiane Raschmann, Gerhard Ehlers, Ceval Kaya, Eyüp Tursun - Sayit Muhammetrehim, Peter Zieme, Kōgi Kudara ve Shimin Geng gibi Uyguristlerin çalışmaları bulunmaktadır. Bu bölüm eserle ilgili teknik açıklamalarla devam etmekte; *Kısaltmalar* ve *Kaynakça* kısımlarından sonra metin neşrine geçilmektedir.

Eserin ikinci bölümü metin neşrine ayrılmıştır. Rehber metin (Alm. *Leittext*) olarak St. Petersburg nüshası seçilmiştir. Metinde esasen dokümansal neşir (Alm. *Diplomatische Edition*) yöntemi kullanılmıştır, ancak özellikle St. Petersburg nüshasının eksik bölümlerini tamamlamak için Berlin fragmanlarına başvurulduğundan, zaman zaman tenkitli neşir (Alm. *Kritische Edition*)

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hyildiz@gazi.edu.tr

yönteminin uygulandığı da görülür. St. Petersburg nüshasından farklı olan Berlin versiyonundaki kısımlar rehber metnin sonunda ‘Aparatlar’ bölümünde gösterilmiştir.

Metin 1025 satırdan oluşmaktadır. Yazara göre, eserin XXI. bölümü tamdır, XXII. bölümden 17, XXIII. bölümden 6, XXIV. bölümden 1, XXV. bölümden 18 sayfa eksiktir. Ayrıca XXV. bölümde 30a-31b arası sayfaların 16. satırdan sonrası kopuktur. Yazarın, Berlin versiyonundan neşre dahil ettiği fragmanlar şunlardır: Mainz 325, U 2543, Mainz 343, U 2488, U 2352, U 1520, U 3193, U 2426, U 1983 v01-10, U 733 + U 735 + U 738, U 730, U 1022.

Neşirde mukayese kolaylığı sağlamak bakımından Çince metin, Uyurca metnin sağ tarafına yerleştirilmiş; Uyurca metinde bulunmayan Çince kısımlar altı çizili ve koyu olarak belirtilmiştir. Metnin Türkiye Türkçesine aktarımı orijinal metnin hemen sonrasında verilmekte, Çince kısımların Almancaya ve -XXVI. bölüme mahsus olmak üzere - İngilizceye çevirileri de Türkçe aktarmadan sonra gelmektedir.

Neşrin Aparatları başlığı altında Berlin versiyonunda St. Petersburg nüshasından farklı olan kısımlar, diğer neşirlerdeki farklı okumalar ve neşirdeki kelimelere/cümlelere yapılan atıflar gösterilmiştir. İkinci bölümün son alt başlığı ise *Uyurca Metindeki Manzum Kısımlar*’a ayrılmıştır. Çince metne göre 151 dörtlüğün bulunduğu belirtilen bu bölümde; 119 dörtlükte her dizide beş, 32 dörtlükte ise her dizide yedi Çince karakter bulunmaktadır. Eski Türkçe tercümede ise XXI. bölümden 32, XXII. bölümden 11, XXIV. bölümden 37 dörtlük olmak üzere toplam 80 dörtlük St. Petersburg nüshasında muhafaza edilmiştir.

Çalışmanın bir sonraki bölümü *Açıklamalar* başlığını taşımaktadır. Burada çeşitli kelime, deyim ve cümlelere dair 161 ibare hakkında açıklama notu düşülmüştür.

IV. bölüm *Metin Tekâbülleri (Alm. Konkordanz)*’dir ve üç tabloyla bu tekabüller ortaya konmaya çalışılmıştır:

1. Uyurca Neşir ile Çince Metnin Tekâbül Listesi
2. Berlin Fragmanlarının Listesi
3. Berlin Fragmanları ile Çince Metnin Tekâbül Listesi

V. bölümde 0444 a13 – 0450 c14 aralığındaki Çince metin [=Taishō (Textus Receptus)] verilmekte; 0445 b01’den sonraki kısmın Almanca tercümesi de dipnotlarda gösterilmektedir.

Çalışmanın son bölümü iki dizine ayrılmıştır. Öncelikle *St. Petersburg Nüshasındaki [= Rehber Metin] Kısımların Dizini*, sonra da *Rehber Metne Berlin Versiyonundan Eklenen Kısımların Dizini* verilmektedir. Dizinlerdeki

bazı kelimelerle ilgili, bazı açıklamalar yapmakta fayda vardır.

Öncelikle, dizinlerde genelde birkaç kelimedenden oluşan anlamlandırmalar kullanılmaktadır. Bu durum bazı kelimelerin anlam bakımından açıklığına engel olmaktadır:

ay (I) ‘ay’ 256 → Bu kelimenin anlamı olarak verilen “ay” kelimesi yeterince açık değildir. Aşağıdaki anlamlardan hangisi olduğu belirtilmelidir:

I. Birdenbire duyulan acı, ağrı, şaşırma, ürkme veya sevinç anlatan bir söz

II. 1. Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre

II. 2. Yılın on iki bölümünden her biri

II. 3. Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre” anlamlarından hangisi

balıkkaya ‘balıkçık’ 257 → Bu kelimedede anlam olarak “küçük balık” ifadesi de kullanılabilir.

ugra- ‘-mAk üzere olmak’ 294 → Bu kelimenin anlamı ‘uğramak, rastlamak, düşünmek, niyet etmek, tasarlamak’ şekillerinde verilebilir, kelimenin geçtiği beş kullanımın ikisinde *alkıngalı ugramış* biçiminde (diğer üçünde *ugrayu*) yer aldığına dikkat çekilebilirdi.

Ayrıca *bodisatav*, *budaya*, *oomahuş* gibi kelimelerin açıklamaları yerine yalnızca kökeni belirtilmekle yetinilmiştir. Bu da bir yöntemdir, ancak sözgelimi *bodisatav* kelimesi karşılığında ‘Buddha olacak kimse, Buddha adayı’ şeklinde bir açıklama yapılırsa, hem Eski Uygurcayla doğrudan ilgilenmeyen Türkologlar, hem de genel okuyucu için daha faydalı olabilirdi.

Kitabın birkaç yerinde geçen dizgi hatalarını da, yeni baskıda düzeltilmesi temennisiyle, belirtmek istiyorum.

13. sayfa 3. paragraf : *Türkitan*’a kelimesi *Türkistan*’a şeklinde düzeltilmelidir.

19. sayfa son paragraf 6. satır : *ilâver* kelimesi *ilâveler* şeklinde düzeltilmelidir.

20. sayfa 3. paragraf : *rehbper* kelimesi *rehber* şeklinde düzeltilmelidir.

buyan << Sr. *punya* ‘iyi amel; sevap’ 262 → Bu kelimedede doğru kısaltma *Skr.* olmalıdır.

étig ‘teçhizat; uzuv’ 266 → Dizinde, anlamın ilk kelimesi *teçhizat* şeklinde düzeltilmelidir.

kigür- ‘nifuz ettirmek’ 273 → Dizinde, anlamın ilk kelimesi *nüfuz* şeklinde düzeltilmelidir.

Eserle ilgili olarak değinmek istediğim son husus tıpkıbasımdır. Eski

Uygurcayla ilgili olarak Türkiye’de yayımlanmış son çalışmalara da bakıldığında pek çoğunda *tıpkıbasım* verilmediği görülmektedir. Bu yayında da tıpkıbasım yoktur. Eđer bundan sonraki yayınlarda tıpkıbasım verme imkanı olabilirse, metinlerin değerlendirilmesinin daha sağlıklı olabileceği muhakkaktır.

Yazarı, bu çalışmasından dolayı kutluyor ve alanla ilgili çalışmalarının devamını diliyorum.